

แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมือง

"ทัศนคติ" (attitude) ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดโน้มเอียงไปในเชิงปรัชญาและทางกายภาพของร่างกายมนุษย์ โดยอาศัยการทดลองจากสัตว์บางประเภท แล้วนำมาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของมนุษย์ ทัศนคติเป็นเรื่องของนามธรรมที่แฝงในจิตใจของมนุษย์ ทำให้ยากแก่การทำนาย ตราบใดที่มนุษย์ไม่แสดงพฤติกรรมของตนให้ปรากฏ ทัศนคติซึ่งถือเป็นที่มาของการกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลมีอาจเกิดขึ้นได้หากปราศจากสิ่งมากระตุ้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วสิ่งกระตุ้นดังกล่าวที่ได้รับการพิจารณาก็คือ "สิ่งเร้า"¹ โดยถือเป็นสภาวะการณ์ที่มนุษย์หรือบุคคลให้ความสนใจ (focus) ต่อบุคคล วัตถุหรือเหตุการณ์ อันเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการในการตัดสินใจที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการที่สิ่งเร้านั้นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับทัศนคติก่อนเนื่องจากทัศนคติที่เกิดขึ้นโดยได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้านี้เป็นทัศนคติที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ มิได้เป็นทัศนคติที่เกิดขึ้นในภาพรวม ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้การกำหนดหรือประเมินทัศนคตินั้น ต้องระบุว่าเป็นทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใด

ความหมายของทัศนคตินี้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

ชอว์ และ ไรท์ (Shaw and Wright)² ได้เสนอว่า ทัศนคติเป็นความรู้สึกทางจิตใจของบุคคล อันสืบเนื่องจากการเรียนรู้ประสบการณ์ ซึ่งเป็นตัว

¹ ทิตยา สุวรรณะชญ "ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับพฤติกรรม" วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 17 (ตุลาคม 2520), หน้า 600

² M.E.Shaw and I.M.Wright, Scale for the Measurement of Attitudes (New York:Mcgraw-Hill,1976), p.1-5

กระตุ้นพฤติกรรมของบุคคลในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง เพื่อที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือจินตนาการต่าง ๆ ที่บุคคลเข้าไปสัมผัสด้วย

เบิร์ต โอ แวน (Bert O.Wan)³ ได้นิยามไว้ว่า ทักษะคือ ระดับสภาพของจิตใจและสมอง ในสภาพที่พร้อมกำหนดแนวทางในการสนองตอบ ต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งต่อสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่ง

มิลตัน โรเกียต (Milton Rokeach)⁴ ได้ให้คำนิยามของทักษะคือ ว่าหมายถึงการจัดระเบียบกลุ่ม ความเชื่อหลากหลายเกี่ยวกับวัตถุหรือสถานการณ์ เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งโดยที่ผลของความเชื่อดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดแนวโน้ม ของบุคคลในการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

โบการ์ดัส (Bogardus)⁵ นิยามว่า ทักษะคือ แนวโน้มของ บุคคลที่จะปฏิบัติตามหรือต่อต้านบางสิ่งบางอย่างในสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับ คำนิยามทางบวกหรือทางลบ

วิลเลียม แลมเบิร์ต (William W.Lambert)⁶ ได้ให้ความหมาย

³ Ibid, p.80

⁴ Milton Rokeach, *The Nature of Human Values*, (New York : The Free Press, 1973), pp.5-19 and Milton Rokeach, *Belief, Attitudes and Value* (San Francisco : Jossey-Bass Publishing Co. Inc., 1972), p.112

⁵ E.S. Bogardus, *Fundamentals of Social Psychology*, (New York: Century, 1931), p.62

⁶ William W. Lambert, *Social Psychology*, (Englewood Cliffs : Prentice-Hall, Inc, 1965), p.50

ไว้ว่า ทักษะคือ สภาพของการรวมตัวและคงอยู่ของความคิดความรู้สึกและ
 ปฏิริยาของบุคคลที่มีต่อสิ่งหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อม

มาร์ติน ฟิชไบร์น (Martin Fishbien)⁷ นิยามว่า ทักษะคือ
 การเรียนรู้แนวโน้มที่จะสนองตอบต่อสิ่งหนึ่ง และ สิ่งที่ชอบและไม่ชอบ

จากคำนิยามของทักษะที่หลากหลาย สามารถสรุปความหมายของ
 ทักษะคือ ลักษณะความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจของบุคคลหรือมนุษย์ ที่เกิดจากการ
 เรียนรู้ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีสิ่งเข้าเป็นปัจจัยกระตุ้นให้
 บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ให้ปรากฏขึ้นในทิศทางใดทิศทางหนึ่งทั้งทางบวกและ
 ทางลบ ซึ่งทักษะดังกล่าวมิได้ติดค้างมาแต่กำเนิด ทำให้ทักษะของบุคคลใด
 บุคคลหนึ่ง อาจแปรเปลี่ยนได้ตามการเรียนรู้และประสบการณ์ที่บุคคลหนึ่ง ๆ ได้
 รับในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ

การที่ทักษะมิได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่เกิด แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง
 หน้าที่ได้รับสิ่งเข้าหรือประสบการณ์ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว ดังที่ Charles R.
 Foster ได้ทำการศึกษาและสรุปแนวความคิดเกี่ยวกับการเกิดทักษะว่ามีมูลเหตุ
 จาก 2 ประการใหญ่ คือ⁸

1. ประสบการณ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น บุคคล สิ่งของ
 สถานการณ์ ทั้งจากประสบการณ์ตรง อาทิ การทดลอง การพบเห็น หรืออาจเกิด
 จากประสบการณ์อ้อม อาทิ การอ่าน การฟัง เป็นต้น โดยบุคคลต้องมีประสบ-

⁷ Martin Fishbien, *Attitude Theory and Measurement*
 (New York: John Wiley, 1967), p. 257

⁸ Charles R. Foster, *Psychology for Life Adjustment*
 (Chicago American Technical Society, 1952), pp. 119-126

การรับรู้ในสิ่งนั้นก่อนจึงก่อให้เกิดทัศนคติขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการรับทราบ (cognition)

2. ค่านิยมและการตัดสินใจ ค่านิยม บุคคลอาจมีทัศนคติต่อสิ่งเดียวกัน แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับค่านิยมและการตัดสินใจประเมินค่านิยมของบุคคลผู้นั้น ตามสภาวะแวดล้อมของแต่ละชุมชน การที่บุคคลหนึ่งจะมีทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทิศทางที่ดีหรือไม่ดีหรือมีความรู้สึกว่าเป็นถูกสิ่งนั้นดี ย่อมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ค่านิยม หรือมาตรฐานของชุมชนหรือสังคมที่บุคคลนั้นใช้ชีวิตอยู่

นอกจากมูลเหตุ ของการเกิดทัศนคติดังกล่าวแล้ว Milton J. Rosenberg และ Carl I. Hovland^๑ เห็นว่าทัศนคติมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ความรู้สึกส่วนตัว การรับรู้และพฤติกรรม โดยอธิบายว่า

1. องค์ประกอบแห่งความรู้สึก (affective component) เป็นเรื่องของอารมณ์ ของบุคคลความรู้สึกส่วนบุคคลที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง กล่าวได้ว่า เป็นเรื่องของสภาวะทางจิตใจ ซึ่งแสดงออกผ่านทางสีหน้าหรือท่าทาง เมื่อกล่าวถึงสิ่ง ๆ หนึ่ง เช่น ความรู้สึกชอบไม่ชอบ รักเกลียดหรือกลัว เป็นต้น และความรู้สึกนี้อาจแตกต่างกันตามบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล

2. องค์ประกอบแห่งการรับรู้ (cognitive component) เป็นการใช้เหตุผลของบุคคล เพื่อวินิจฉัยวิเคราะห์แยกแยะความแตกต่างผลได้ผลเสีย ตลอดจนผลต่อเนื้อ โดยบุคคลสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากการสังเกตเวลาทางสังคม

^๑ Milton I. Rosenberg and Carl I. Hovland, *Attitude Organization and Change* (New Haven: Yale University Press, 1960), p. 1-8

ที่ได้รับโดยผ่านการอบรมสั่งสอน มาใช้ในการวิเคราะห์พิจารณาประกอบเหตุผลของสิ่งที่บุคคลนั้นได้รับจะประเมินโดยปราศจากอารมณ์แต่จะเป็นเรื่องของเหตุผลที่สืบเนื่องจาก ความเชื่อ (belief) สังกัป (conception) และการรับรู้หรือ สัมผัส (perception)

3. องค์ประกอบแห่งพฤติกรรม (behavior components) เป็น แนวโน้ม ที่จะ มีพฤติกรรมต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งของบุคคลที่ทำให้บุคคลที่เกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้น ซึ่งโดยแนวโน้มบุคคลที่จะมีพฤติกรรมนี้จะมี ความสัมพันธ์ต่อ เนื่องกับส่วน ของความรู้สึกลดลงจน ส่วนของเหตุผล

แผนภาพที่ 2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ แรงจูงใจ และพฤติกรรม

ทัศนคติ

กำหนดแนวทาง

แรงจูงใจ

กำหนดวิธีการกระทำ ช้าหรือเร็ว มากหรือน้อย

พฤติกรรม

ศูนย์วิจัยที่ปรึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ "ทัศนคติ" เป็นตัวการที่สำคัญ ที่จะกำหนดทิศทางหรือรูปแบบการกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคล นั่นคือ ทัศนคติจะก่อให้เกิดแรงจูงใจ (motivation) อันหมายถึงภาวะในจิตใจของบุคคล ที่พร้อมที่จะกระตุ้นให้พฤติกรรมเป็นไปตามเป้าหมายและแรงจูงใจ จะเป็นตัวกำหนดให้เกิดพฤติกรรมที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือละเว้นการกระทำในสิ่งนั้น ๆ ดังแผนภาพที่ 2.1¹⁰

ลักษณะสำคัญของทัศนคติ ¹¹

1. ทัศนคติเป็นสภาวะก่อนที่จะมีพฤติกรรมโต้ตอบ (predisposition to respond) ต่อพฤติกรรมหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ หรืออาจจะเรียกเป็นสภาวะพร้อมที่จะมีพฤติกรรมจริง
2. ทัศนคติจะมีความคงตัวอยู่ในช่วงระยะเวลา (persistent over time) แต่มิได้หมายความว่า จะไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทางทัศนคติ
3. ทัศนคติเป็นตัวแปรแฝงที่จะนำไปสู่ความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมด้านความรู้สึกลึกซึ้ง ทั้งในรูปของการแสดงออกทางวาจาหรือความรู้สึก ตลอดจนการที่ต้องการเผชิญหรือหลีกเลี่ยงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
4. ทัศนคติมีคุณสมบัติของแรงจูงใจ ในอันที่จะทำให้บุคคลประเมินและเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รวมทั้งการกำหนดพฤติกรรมจริงของบุคคล

โดยสรุปแล้ว ทัศนคติหมายถึงสภาพความพร้อมของจิตใจแบบหนึ่งที่เป็นผลมาจากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในอันที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพื่อแสดงพฤติกรรมของบุคคลในเวลาต่อมาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทัศนคติเป็นภาวะที่ไม่สามารถมองได้อย่างชัดเจนจากภายนอก ดังนั้นการที่จะทราบว่าทัศนคติของบุคคล

¹⁰ ฉลอง ภิมรัตน์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพฯ: ประจักษ์การพิมพ์, 2521), หน้า 45-46

¹¹ ทิตยา สุวรรณะชญ, "ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับพฤติกรรม", หน้า 602-603

หนึ่งบุคคลใดเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งต้องมีเครื่องมือที่นำไปสู่การแปลความหมายของพฤติกรรม ที่ปรากฏขึ้นต่อสิ่งเร้าในโอกาสต่าง ๆ กัน ประกอบกับทัศนคติไม่ใช่ตัวพฤติกรรม ทัศนคติเป็นสิ่งที่มาก่อนพฤติกรรมและเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ซึ่ง ชอร์และไรท์ (Shaw and Wright) ได้นำเสนอวิธีการวัดทัศนคติโดยใช้วิธีการวัดทัศนคติที่สามารถสรุปความหมายของทัศนคติคือ¹²

1. เป็นสภาพความพร้อมของจิตใจ ที่มีผลมาจากประสบการณ์ในอันที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า
2. เป็นสิ่งซึ่งบอกถึงการแสดงออกของบุคคลในโอกาสต่าง ๆ ที่บุคคลนั้นจะกระทำหรือแสดงออกต่อสิ่งนั้นหรือสิ่งที่คล้ายคลึงกันที่เขาเคยประสบมา
3. เป็นสภาวะซึ่งไม่สามารถมองได้อย่างชัดเจนจากภายนอก ฉะนั้นต้องใช้วิธีแปลความหมายจากการแสดงออก ซึ่งอาจจะเป็นการท่าทางหรือคำพูดของบุคคลนั้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของบุคคล

การศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของบุคคลพบว่าปัจจัยทางภูมิหลังทางสังคม สภาพครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู โดยเฉพาะการเรียนรู้ทางการเมืองต่างมีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองของบุคคล ในทางจิตวิทยาถือว่าทัศนคติเกิดจากรู้สึกของคน คนที่ไม่เปลี่ยนแปลงความรู้สึกล้อมไม่เปลี่ยนทัศนคติ และ คนที่จะเปลี่ยนทัศนคติได้ต้องอาศัยสภาวะแวดล้อมที่เกิดจากสัมผัสทั้ง 5 อันได้แก่ การเห็น การได้ยิน การได้รส การได้กลิ่น และ การสัมผัส (sensation) ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของบุคคลอย่างสูง ซึ่งก่อให้เกิดเป็นความรู้สึกขึ้นจากการสำนึกในเหตุผลหรือมีเครื่องเร้า (stimuli)

¹² M.E.Shaw and I.M.Wright , Scale for the Measurement of Attitudes ,p.1-5

ให้เกิดความ ซาบซึ้ง ประทับใจ ไม่พึงพอใจอันเป็นความรู้สึกภายในจิตใจ หรือ
ปรากฏการณ์ของจิต (consciousness) เป็นความรู้สึกของบุคคลคนใดคนหนึ่ง
ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ถ้าความรู้สึกนึกคิดดังกล่าวของบุคคลผู้นั้น สอดคล้องกับวัฒนธรรมค่านิยม
หรือมาตรฐานของกลุ่ม ซึ่งถือว่าสิ่งนั้นดีและถูกต้องแล้วก็ถือว่าบุคคลนั้นมีทัศนคติ
ที่ดีต่อส่วนนี้ตามภาวะการณ์ของสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้น ๆ ในขณะที่ถ้าตรงกันข้าม
จะถือว่ามีความโน้มที่จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้นด้วย และ บุคคลมักจะมีแนวโน้มแห่ง
ความเต็มใจที่จะกระทำซ้ำซึ่งประสบการณ์อันที่ตนพอใจและหลีกเลี่ยงประสบการณ์
ที่ไม่พึงพอใจ ซึ่งในทางการเมืองหากความรู้สึกของบุคคลไปเกี่ยวพันกับการเมือง
และมีความคิดและพฤติกรรมปรากฏในทางการเมือง ก็ถือว่า บุคคลนั้นมีทัศนคติ
ทางการเมืองอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง (political
socialization) ซึ่งขึ้นกับลักษณะนิสัย อันได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม และ
บุคลิกภาพ สิ่งทีกระตุ้นพฤติกรรมและพลัง ทัศนคติ และสถานการณ์ ดังแผนภูมิ 2.2 ¹³

ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³ ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์ ,จิตวิทยาการเมือง (กรุงเทพฯ:แพรวพิจญา,
2527), หน้า 27

แผนภาพที่ 2.2 แสดงกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง

จากแผนภาพที่ 2.2 พบว่า ทัศนคติมีอิทธิพลมาจาก ความเชื่อ ค่านิยม และบุคลิกภาพ กับสิ่งกระตุ้นพฤติกรรมซึ่งจะเป็นบุคคล การกระทำหรือวัตถุ ซึ่ง ทัศนคติดังกล่าวเกิดจากการเรียนรู้และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ที่เกิดจากกระบวนการอบรมเรียนรู้ของสังคม ที่สังคมถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพให้แก่บุคคลในสังคม อันก่อให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ๆ ต่อไป กล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงบทบาทและพฤติกรรมของบุคคล ย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และความเชื่อของบุคคลนั้น

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงและความมั่นคงยืนนานของทัศนคติของบุคคล

เมื่อบุคคลมีประสบการณ์กับสิ่งที่เขารับรู้ ไม่ว่าจะ เป็นทางตรงหรือทางอ้อม บุคคลนั้นจะมีศักยภาพในการประเมินสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพิ่มสูงขึ้น ทัศนคติของบุคคลจะเปลี่ยนแปลงหรือคงเดิมอย่างไร สามารถพิจารณาได้ในหลายวิธีการ คือ

1. พิจารณาประเด็นทัศนคติของบุคคล จะไม่เปลี่ยนแปลง แม้สิ่งเข้าหรือบุคคลหรือสถานการณ์แวดล้อม สิ่งเข้าที่บุคคลนั้นทำการประเมินจะเปลี่ยนแปลงจากเดิมแล้วก็ตาม เช่น บุคคลที่มีทัศนคติในทางลบต่อเชื้อชาติยิว โดยมีทัศนคติว่าคนยิวเป็นบุคคลที่มีนิสัยเห็นแก่ตัวแล้ว เมื่อบุคคลนั้นพบชาวยิวที่ร่าราวย ก็คิดว่าชาวยิวร่ารวยเพราะเห็นแก่ตัว ในขณะที่ถ้าคนร่ารวยเป็นคนเชื้อชาติอื่นแล้ว บุคคลนั้นก็อาจมีทัศนคติว่าเป็นเพราะเขาขยันทำมาหากิน

2. ทัศนคติอาจเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง หรือสิ่งที่บุคคลประเมินเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนั้นความคิดเห็นรวมทั้งการแสดงเหตุผลประกอบความคิดเห็นดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น ในกรณีของผู้ใช้แรงงานที่มีทัศนคติในเชิงลบต่อนายจ้าง เพราะเขาทำงานมากขณะที่ได้รับผลตอบแทน(ค่าจ้าง)ต่ำ ต่อมานายจ้างลดปริมาณงานลงเพิ่มค่าแรงงานสูงขึ้น ลักษณะดังกล่าวสามารถทำให้ผู้ใช้แรงงานเปลี่ยนทัศนคติในเชิงบวกต่อนายจ้างได้

3. พฤติกรรมเปิดเผยบางอย่างนั้น ไม่จำเป็นต้องเกิดจากทัศนคติเสมอไป เพราะบางบุคคลอาจจะไม่แสดงความจริงใจออกมา เมื่อมีคนพยายามจะทราบทัศนคติของเขา ดังนั้นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งนั้นอาจจะถูกปิดบังอำพรางไว้ อันเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาทัศนคติที่แท้จริงของบุคคลนั้น

การศึกษาทัศนคติทางการเมืองของบุคคลพบว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนภูมิหลังของบุคคลมีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ทางการเมือง

เมือง ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองและสังคมนั้นประกอบด้วย ชั้น 4
ด้วยกัน กล่าวคือ

ชั้นแรก คือ ชั้นมูลฐาน เป็นช่วงวัยทารกที่ได้รับการฝึกฝนอบรมให้เป็น
สมาชิกของระบบการเมืองและสังคม โดยวัยเด็กจะเรียนรู้ทัศนคติ ค่านิยม ความ
ชำนาญ ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทต่าง ๆ ของบุคคล ในสังคมที่มีสถานภาพต่าง
กัน ความรู้สึกทั่วไปและสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็น ซึ่งคนในสังคมนั้นจะต้องเรียนรู้ใน
วัยเด็ก

ชั้นที่สอง คือ ชั้นที่ก่อให้เกิดบุคลิกภาพของบุคคล เป็นชั้นที่บุคคลได้รับ
ประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ทำให้ประสบการณ์ที่หลากหลาย
ดังกล่าวมีอิทธิพลต่อจิตใต้สำนึก ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพมูลฐานของบุคคล
ใดบุคคลหนึ่ง ในช่วงที่สองนี้บุคคลจะมีความสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่
อาศัยอยู่ พร้อมการเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ ในเชิงจิตวิทยา เช่น การแสดงออกให้
เห็นได้จากการระบาย อารมณ์ ความรู้สึก ที่ฝังอยู่ในความทรงจำ ตลอดจนความ
เข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้น

ชั้นที่สาม เป็นชั้นที่บุคคลได้รับการเรียนรู้ทางการเมือง บุคคลจะมี
ความสนใจและรู้สึกถึงบรรยากาศทางการเมืองที่อยู่รอบตน ไม่ว่าจะโดยตรงหรือ
โดยอ้อมก็ตาม บุคคลจะมีทัศนคติและความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่
เกิดขึ้นในขณะที่ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมนั้น

ชั้นที่สี่ เป็นชั้นที่บุคคลผ่านจากการเป็นสมาชิกทางการเมือง ที่ไม่ได้
มีกิจกรรม (passive) มาเป็นผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมในทางการเมือง ชั้นนี้เรียกว่า
"กระบวนการเลือกสรรทางการเมือง" (political recruitment process)
ในช่วงเวลานี้บุคคลจะมีความรู้ความเข้าใจในทางการเมืองดีขึ้น ตลอดจนมี
ค่านิยมและทัศนคติทางการเมือง หรือ "บุคลิกภาพทางการเมือง" ชัดเจน และ
ถาวรขึ้นกว่าเดิม บุคลิกภาพทางการเมืองดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความรู้

ค่านิยมจะมากหรือน้อย ในแต่ละบุคคลจะไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับการอบรมในระดับใด อาทิ โรงเรียน ที่ทำงาน กลุ่มเพื่อน เป็นต้น ซึ่งจะมีอิทธิพลทำให้บุคคลผู้นั้นยอมรับการเรียนรู้ทางการเมืองให้เป็นไปตามกลุ่มของตนได้มากกว่ากัน และอาจพบว่าค่านิยมในการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลในแต่ละกลุ่มที่บุคคลมีความสัมพันธ์ด้วยนั้น บางทีอาจมีการขัดกันอย่างเห็นได้ชัด

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาทัศนคติทางการเมือง 2 กลุ่ม อย่างกว้าง ๆ กล่าวคือ ประชาธิปไตยและอำนาจนิยม (Democracy and Authoritarianism) ซึ่งจะขอลงมาถึงลักษณะของทัศนคติทางการเมืองที่สำคัญทั้ง 2 ประการ กล่าวคือ

ทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

"ประชาธิปไตย" (democracy) เป็นรูปแบบการปกครองที่อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคารพในสิทธิเสรีภาพของประชาชน กล่าวได้ว่าเป็นแบบการปกครองที่ล้อมติปวงชนเป็นส่วนใหญ่¹⁴ นับว่าเป็นการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจหรืออำนาจมาจากประชาชน ซึ่งมาจากรากศัพท์ภาษากรีก 2 คำ คือ Demos แปลว่า "ประชาชน" กับ Kratos แปลว่า "อำนาจ" ดังนั้นประชาธิปไตยจึงมีหลักการอันมูลฐานบนความสำคัญสองหลักการในความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต¹⁵ ของประชาชนในประเทศ

¹⁴ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2493, หน้า 563 และ หน้า 761

¹⁵ อานนท์ อากาภิรม, สังคมและวัฒนธรรมไทย, (พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2515), หน้า 260-261

ความหมายของ "ประชาธิปไตย" โดยทั่วไป ถือว่าประชาธิปไตย เป็นเพียงรูปแบบการปกครองรูปแบบหนึ่ง ซึ่งประชาชนในแต่ละประเทศมี สิทธิ อำนาจและโอกาส ที่จะเข้าควบคุมกิจการทางการเมืองของประเทศ หรือกล่าว อีกนัยหนึ่งว่าประชาชนมีอำนาจปกครองตนเองในความหมายอย่างแคบ¹⁶ ในขณะที่ ประชาธิปไตยในความหมายอย่างกว้าง หมายถึงปรัชญาของสังคมมนุษย์หรือวิถี ชีวิต ที่ยึดถืออุดมคติและหลักบางประการที่กำหนดแบบแผนแห่งพฤติกรรมระหว่าง มนุษย์ในสังคม ที่มุ่งถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในแบบของประชาธิปไตย ในกิจกรรมทาง การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ ในกิจกรรมทางการเมือง ก็จะต้องให้ประชาชนแต่ละคน มีส่วนในการกำหนดนโยบาย ในการปกครองบ้าน เมือง ในทางเศรษฐกิจ ก็มุ่งให้ประชาชนมีเสรีภาพในการประกอบการทาง เศรษฐกิจ หรือมีละเมิดก็ให้บุคคลได้รับหลักประกันในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ หรือได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ในด้านสังคม ต้องการให้ประชาชน ได้รับความยุติธรรมทางสังคม¹⁷

"ประชาธิปไตย" เป็นระบอบการเมืองที่ประเทศทั้งหลาย ไม่ว่าจะ ปกครองในระบอบเผด็จการหรืออำนาจนิยม หรือ "เสรีนิยม" ซึ่งมักใช้คำว่า "ประชาธิปไตย" เป็นคำขยายของระบอบการปกครองของตนที่จะสร้างความ ชอบธรรมในการปกครองบริหารประเทศเพื่ออ้างความถูกต้อง ความดีงาม ความ เจริญและความก้าวหน้าแห่งรัฐ หรือสังคมที่ใช้แนวการปกครองดังกล่าว โดย เฉพาะอย่างยิ่งประเทศในทวีปแอฟริกาและ เอเชียใต้ยอมรับเอาลัทธิการปกครอง แบบประชาธิปไตยมาเป็นรูปแบบและเป็นจุดหมายปลายทางในการปกครองของตน เป็นสำคัญ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁶ Henry Maine, *Popular Government*, (Holt, Rinehart and Winston: New York), p. 186

¹⁷ C. C. Rodee, T. J. Anderson and C. Q. Christol, *Introduction to Political Science*, (Mc Graw-Hill: N. Y., 1957.)

ศาสตราจารย์ จรูญ สุภาพ ได้รวบรวม การให้ความหมายของ นัก รัฐศาสตร์ ที่ได้ให้คำจำกัดความ "ประชาธิปไตย" ไว้หลากหลาย อาทิ ¹⁸

ฮาโรลด์ ลาสกี (Harold Laski) ถือว่า เนื้อแท้ของประชาธิปไตย ก็คือ ความปรารถนาของมนุษย์ ที่จะยอมรับนับถือและรักษาไว้ ซึ่งความ สำคัญของตนเอง รวมตลอดถึงความเสมอภาคระหว่างบุคคลในทาง เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ชาร์ลส์ อี. เมอริแอม (Charles E. Merriam) เน้นว่า ประชาธิปไตย เป็นแนวความคิดและการปฏิบัติ ที่มุ่งไปสู่ความผาสุกร่วมกันของปวงชน โดยมี เจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนนั่นเองเป็นเครื่องนำทาง

แมคไอลเวอร์ (MacIver) ยืนยันว่า ประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปการ ปกครองและวิถีชีวิต ซึ่งประชาธิปไตยทั้งสองด้านนี้จะต้องดำเนินไปด้วยกัน

ลินด์เซย์ (Lindsays) กล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นรูปการปกครอง อย่างหนึ่ง โดยได้เน้นว่าเป็น รูปแบบและวิธีการ ในการปกครองที่ดีกว่าการ ปกครองแบบอื่น ๆ ตรงที่เปิดโอกาสให้ประชาชนดำเนินการร่วมกัน แต่พร้อมกัน นั้นบุคคลแต่ละคนก็ยังมีเสรีภาพที่จะดำรงชีวิตไปตามแนวทางที่ตนปรารถนา

¹⁸ จรูญ สุภาพ, "หลักรัฐศาสตร์ ภาคพิสดารแนวทฤษฎีและประยุกต์" (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518) หน้า 322 อ้างใน

- H.J.Laski, "Democracy," Encyclopaedia of Sciences, Vol. 5
- C.E.Merriam, The New Democracy and the New Despotism, (Mc Graw-Hill: New York), 1939.
- R.M.Maclver, The Web of Government, (The Macmillan Co.: N.Y.), 1947.
- A.D.Lindsays, The Essentials of Democracy, (U. of Penn. Press), 1929

จากนิยามของคำว่า "ประชาธิปไตย" ที่นักรัฐศาสตร์ทั้งหลายได้กล่าวไว้ นั้น มีความหมายถึงรูปการปกครองและปรัชญาในการดำรงชีวิตร่วมกันของมนุษย์ โดยมีเป้าหมายสูงสุดที่ความผาสุกร่วมกันของประชาชนในประเทศ โดยเฉพาะความเสมอภาคอันเป็นที่มาแห่งเสรีภาพทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันและขจัดเหตุแห่งความขัดแย้งทั้งหลาย ในด้านการเมืองการปกครองมุ่งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์โดยส่วนรวม รัฐบาลที่จัดตั้งจากเสียงข้างมากของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยจะเป็นเสมือนเครื่องมือที่ช่วยให้ประชาชนบรรลุจุดหมายปลายทางที่สำคัญ คือ ความผาสุกของประชาชนอันประกอบด้วย เสรีภาพ โอกาส ความเจริญก้าวหน้า และการเป็นเจ้าของประเทศ*

ปัจจุบันระบอบประชาธิปไตย ได้กลายเป็นระบอบการปกครองสากลเกือบทุกประเทศในโลกต่างมีรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเกือบทั้งนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษปัจจุบัน ซึ่งสหรัฐอเมริกาถือว่าเป็นประเทศผู้นำในการเสริมสร้างและส่งเสริมระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยผ่านแนวความคิดของการใช้ระเบียบโลกใหม่ (new world order) โดยเน้น

* เสรีภาพ ที่บุคคลอาจมีและใช้ได้อย่างเต็มที่แต่จะต้องได้สัดส่วนหรือสอดคล้องกับหลัก ความมั่นคง ความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสวัสดิการของส่วนรวม

โอกาส ที่บุคคลจะสามารถดำเนินการต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางและทุกคนควรจะได้มีโอกาสเท่าเทียมกัน ส่วนจะใช้โอกาสได้มากน้อยแค่ไหนเพียงไรนั้น ก็แล้วแต่ความสามารถของแต่ละคน

ความเจริญก้าวหน้า ในด้านสติปัญญา ความสามารถและบุคลิกภาพของบุคคล

การเป็นเจ้าของประเทศ การที่ประชาชนมีศักดิ์และสิทธิ ที่จะเป็นเจ้าของประเทศ ด้วยการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจปกครองตนเอง

ด้านประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าของข้อมูลสารสนเทศในยุคโลกาภิวัตน์ (globalization) ทำให้แนวความคิดประชาธิปไตย เป็นที่แพร่หลายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ในขณะที่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ลดบทบาทลงในทศวรรษปัจจุบัน

อุดมการณ์ประชาธิปไตย ได้ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในการเข้ามา มีบทบาทสำคัญในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ โดยมีระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นเป็นปัจจัยหลัก ในการกำหนดทิศทาง การดำเนินนโยบายของประเทศบนความ เชื่อว่าระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น ที่จะทำให้ประเทศต่าง ๆ มีศักยภาพทดทาน การแข่งขันทางเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีได้ อีกทั้งยังเป็นระบบที่ทำให้ผู้ประกอบการมีความชอบธรรมในการปกครองบริหารประเทศ ทั้งในสังคมโลกและในความรู้สึก ของประชาชนในประเทศของตน

ประชาธิปไตยมีแนวคิดพื้นฐานในเชิงปัจเจกชน แสดงถึงความศรัทธา ในตัวมนุษย์ ในการแสดงความคิดเห็น กติสนคติ การโต้แย้งอย่างมีเหตุผลและสันติวิธี ตลอดจนการแสดงความคิดเห็นพ้องต้องกันบนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ผู้ปกครองหรือรัฐบาลที่จัดตั้งขึ้น เพื่อบริหารประเทศภายใต้การยินยอมของประชาชน และสามารถปกครองบริหารประเทศ ครอบงำที่ ประชาชนให้ความชอบธรรมกับ ผู้ปกครองหรือรัฐบาลชุดนั้น โดยมีรากฐานของ ประชาธิปไตย 5 ประการ กล่าวคือ

1. กระบวนการของประชาธิปไตย (democratic process)
2. การใช้เหตุผล (rationality)
3. เสรีภาพ (freedom)
4. ความเสมอภาค (equality)
5. การใช้เสียงข้างมาก (majority rule)

1. กระบวนการของประชาธิปไตย ประเทศประชาธิปไตย ต้องการที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมปกครองตนเอง มุ่งหวังจะให้เกิดความรู้สึกเห็นพ้องต้องกันในเรื่องต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับกับการปกครอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ระบอบประชาธิปไตยนี้ มีวัตถุประสงค์สำคัญที่ต้องการให้เกิดความเห็นร่วมกันในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องการเมืองการปกครอง ซึ่งความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) นี้จะต้องเป็นความเห็นของประชาชนทั่วไปภายในรัฐ ด้วยเหตุนี้ การอภิปรายอย่างมีเหตุผล การเลือกตั้ง การลงประชามติ การถอดถอน (recall) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กลไกเหล่านี้เป็นกลวิธีในการสร้างความเห็นพ้องในสังคม และการตรวจสอบถ่วงดุลย์อำนาจในสังคมการเมืองระบอบประชาธิปไตย

การปกครองแบบประชาธิปไตย โดยประชาชนปกครองตนเอง นั้น กระบวนการที่จะให้เกิดความเห็นพ้อง เป็นเรื่องสำคัญมากที่สุดและเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้เวลา แต่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพราะเท่ากับเป็นการยอมรับ สักดิ์ศรี ความสามารถและความสำคัญ ของมนุษย์ในระบอบประชาธิปไตย การเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นจึงเป็นเรื่องที่มีความหมาย ทุกระดับของการปกครองแบบประชาธิปไตยจะต้องมีรัฐบาลที่เป็นตัวแทนของประชาชน (representative government)** เป็นปัจจัยสำคัญ

2. การใช้เหตุผล (rationality) ด้วยเหตุที่มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล แต่ทางปฏิบัติมนุษย์ไม่ได้ใช้เหตุผลตลอดเวลา บางครั้งมนุษย์ใช้เหตุผลน้อย หรือไม่ใช้เลย ในกรณีที่มนุษย์จะใช้อารมณ์จากสิ่งกดดันภายนอกหรือภายใน ทำให้

** representative government คือ การเป็นตัวแทนของประชาชนอย่างแท้จริงแล้วก็จะต้องสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ เพื่อรักษาประโยชน์ของประชาชนและประเทศ ก็จะต้องมีโอกาสอย่างเต็มที่ในการแสดงความคิดเห็นให้ตัวแทนของตนทราบ

มนุษย์ปราศจากเหตุผลได้ ถึงกระนั้นก็ตาม หลักที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความฉลาด และมีเหตุผลก็ยังเป็นสิ่งที่ถูกต้องเพราะมนุษย์สามารถประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่าง ๆ ในโลก เหตุผลจะเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการโต้เถียงกันทำให้มนุษย์สามารถใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจ ความคิดที่มีเหตุผลน้อยมักจะพ่ายแพ้ความคิดที่มีเหตุผลมาก เพราะเหตุผลที่ดีทำให้เกิดการเห็นพ้องต้องการ อันเป็นหลักการของประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้คนแสดงความคิดเห็นมากที่สุดและเมื่อแสดงความคิดเห็นแล้วก็จะได้ใช้หลักเสียงข้างมากเป็นเครื่องตัดสิน

3. เสรีภาพ (freedom) การปกครองแบบประชาธิปไตย ถือว่าเสรีภาพ เป็นปัจจัยสำคัญ เป็นเรื่องเกื้อกูลที่ทำให้มนุษย์สามารถใช้ ปัญญาและเหตุผลอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้ประเทศประชาธิปไตยทั้งหลายได้กำหนดหลักเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือเป็นกฎหมายหลักของประเทศและบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติต่าง ๆ อันเป็นเสมือนเจตนารมณ์ (general will) ของประชาชน ที่มีสิทธิและเสรีภาพ กระทบการใด ๆ ภายใต้กรอบกฎหมายแห่งรัฐ โดยคุ้มครองเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ของรัฐก็พยายามยึดหลักเสรีภาพในการดำเนินงาน "เสรีภาพ" จึงเป็นโอกาสที่บุคคลจะทำการที่ปรารถนาได้โดยจะถูกควบคุมน้อยที่สุด แต่ในขณะเดียวกันการใช้เสรีภาพหรือการกระทำดังกล่าว จะต้องไม่ขัดขวางต่อ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดีงามของประชาชน ไม่ละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นการยึดหลักของความชอบธรรม เหตุผลและคุณธรรม

การปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตย ต้องถือเสรีภาพเป็นเกณฑ์ โดยรัฐบาลต้องยอมรับเสรีภาพของประชาชน ในขณะเดียวกันรัฐต้องมีอำนาจหรือสามารถใช้อำนาจได้ เพื่อที่จะดำเนินการให้เสรีภาพอยู่ภายในขอบเขตที่เหมาะสม และให้การใช้เสรีภาพเป็นไปโดยถูกต้อง หลักปฏิบัติโดยทั่วไปมี

เกณฑ์กว้าง ๆ ว่า อำนาจอันชอบธรรม (authority) กับ เสรีภาพ (freedom) ควรที่จะได้สัดส่วนกัน***

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น แม้ประชาชนจะมีเสรีภาพ แต่รัฐบาลในฐานะที่เป็นตัวแทนของปวงชนหรือรัฐบาลของประชาชน พยายามที่จะจำกัดขอบเขตการใช้เสรีภาพให้อยู่ในลักษณะที่เหมาะสม เสรีภาพที่สำคัญจะต้องมีกฎเกณฑ์หรือหลักประกันที่แน่นอน เพราะเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ และการที่มีหลักประกันเพื่อว่าจะไม่มีผู้อื่นหรือผู้หนึ่งผู้ใดละเมิดเสรีภาพที่สำคัญนั้นได้ เสรีภาพดังกล่าวนี้มักจะเป็นเสรีภาพในทางการเมืองการปกครอง ร่างกายและชีวิต การแสดงความคิดเห็นและเหตุผล เป็นต้น

4. ความเสมอภาค เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง ถือได้ว่าเป็นหลักปรัชญาเบื้องต้นของความเป็นประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสมอภาคในทางการเมือง (political equality) ความเสมอภาคในทางการเมืองไม่ได้หมายความว่าความเสมอภาคทุกด้านของบุคคล เพราะโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ย่อมมีความไม่เท่าเทียมกันหลายประการ ดังนั้นความเสมอภาคในทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ควรมีองค์ประกอบดังนี้

*** เสรีภาพต้องได้สมดุลกับอำนาจอันชอบธรรมถ้าเสรีภาพกับอำนาจอยู่ในสภาวะที่ใกล้เคียงกันแล้ว ราษฎรก็ได้รับหลักประกัน การปกครองก็จะเป็นไปด้วยดี แต่ถ้าประเทศใดเสรีภาพมีมากเกินไปจนขอบเขตจนรัฐไม่มีอำนาจ ปกครองบริหารหรือควบคุม ให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม ประเทศนั้นก็จะมี การปกครองที่วุ่นวาย อลหม่าน หรือ ที่เรียกว่า อนาธิปไตย (anarchy)

ในทางตรงกันข้าม ถ้ารัฐใดมีรัฐบาล ที่มีอำนาจมากเกินไปจนทำให้เสรีภาพของราษฎรมีน้อยเกินไปหรือไม่เลย เรียกการปกครองนั้นว่า เผด็จการ

- ความเสมอภาคในฐานะที่มีศักดิ์ศรีและเกียรติยศของความเป็นมนุษย์
 - ความเสมอภาคในทางกฎหมายโดยประชาชนในรัฐ จะได้รับความ
 คำนึงตรงจากกฎหมายอย่างยุติธรรมและเท่าเทียมกัน โดยใช้กฎหมายมาตรฐาน
 เดียวกัน

- ความเสมอภาคในทางโอกาส โดยประชาชนได้รับโอกาสจากสังคม
 อย่างเดียวกัน โอกาสเหล่านี้ คือ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การดำเนิน
 ธุรกิจ การพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

- สิทธิในทางการเมืองที่จะได้รับโดยเท่าเทียมกัน เช่น สิทธิในการ
 ออกเสียงเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งทุกคนก็สามารถออกเสียงได้เสียงเดียวโดย
 เสรีเท่าเทียมกัน (one man one vote) มนุษย์ทุกคนล้วนแล้วแต่มีคุณค่าด้วย
 กันทั้งสิ้น ซึ่งคุณค่าของมนุษย์นี้เองเป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่เหมือนกันและเท่ากัน

กล่าวได้ว่าแนวคิดประชาธิปไตย มีความเชื่อในเสรีภาพและความ
 ศรัทธาต่อความสามารถของมนุษย์ ในการใช้เหตุผลในเชิงวิทยาศาสตร์ ความ
 เท่าเทียมกันในทางกฎหมายไม่ใช่ทางสติปัญญาหรือกายภาพ คนทุกคนควรได้รับ
 การปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน¹⁰ ความเสมอภาค
 ขั้นพื้นฐานที่ประชาชนควรได้รับจากผู้ปกครองหรือรัฐบาล ตลอดจนอำนาจสูงสุด
 ในการปกครองประเทศเป็นของปวงชน (popular sovereignty) โดย
 ประชาชนเป็นผู้เลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ในการใช้อำนาจรัฐ และประชาชน
 สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองได้ หากผู้ปกครองไม่สามารถที่จะปฏิบัติตาม
 นโยบายที่แถลงไว้ต่อประชาชน²⁰ ซึ่งอำนาจอันชอบธรรมในการปกครองประเทศ
 นั้นเกิดจากความยินยอม (consent) ของประชาชนซึ่งถือว่าเป็นเจ้าของอำนาจ
 อธิปไตยดังกล่าว โดยผ่านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

¹⁰ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับ
 การเมืองไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2523), หน้า 6

²⁰ เรื่องเดียวกัน

5. การใช้เสียงข้างมาก ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบการปกครองเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมืองตลอดจนกระบวนการในการพิพากษ์ข้อโต้แย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยใช้อำนาจในการปกครองให้สอดคล้องกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ความสำคัญต่อความคิดที่แตกต่างกัน และการยึดถือกฎของเสียงข้างมาก**** แต่ไม่ละเลยให้ความสำคัญต่อเสียงข้างน้อย (majority rule and minority right) และกระบวนการเลือกตั้งเป็นไปอย่างเสรีทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น มีการหมุนเวียนของชนชั้นนำทางการเมืองตามการสนับสนุนของประชาชนต่อชนชั้นนำทางการเมือง ตลอดจนมีการจัดความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางการเมือง โดยผ่านสถาบันทางการเมืองหรือกลไกของรัฐ อาทิ รัฐสภา พรรคการเมือง เพื่อถ่วงดุลย์อำนาจทางการเมืองไม่ให้สถาบันทางการเมืองหรือกลไกของรัฐส่วนหนึ่งส่วนใดมีอำนาจมากเกินไป จนสามารถครอบงำสถาบันหรือกลไกรัฐอื่น อันเป็นอันตรายต่อระบอบประชาธิปไตย

**** หลักการใช้เสียงข้างมากประกอบด้วยเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

1. ถือเสียงข้างมากเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินงาน
2. ถือเสียงข้างมากเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินปัญหา
3. ถือเสียงข้างมากเป็นบรรทัดฐานในการแก้ไขข้อขัดแย้ง
4. ใช้เสียงข้างมากเป็นหลัก ในกระบวนการปกครอง แบบประชาธิปไตย
5. ใช้เสียงข้างมากโดยถือหลักความเสมอภาค หมายความว่าทุกคนมีความสำคัญและมีคุณค่าเท่ากัน
6. การใช้เสียงข้างมากนี้ต้องใช้ประกอบกับหลักในการเคารพเสียงข้างน้อย
7. เมื่อเสียงข้างมากลงมติอย่างไรแล้ว เสียงข้างน้อยจะต้องยอมรับและปฏิบัติตาม

ทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยม (authoritarianism)

อำนาจนิยม (authoritarianism) ยึดหลักที่สำคัญ คือ เป็นการรวมอำนาจทั้งหลายทั้งปวงในรัฐจะต้องรวมอยู่ในมือของคนกลุ่มน้อย หรือ คนกลุ่มเดียว คือ กลุ่มที่มีอำนาจเป็นรัฐบาลในการบริหารประเทศ เพื่ออำนาจและผลประโยชน์ของกลุ่มตน ซึ่งส่วนใหญ่มีแนวโน้มไม่รับผิดชอบต่อประชาชน อำนาจนิยมมีลักษณะแตกต่างจาก ประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตย มุ่งสนับสนุนให้ราษฎรได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการวางนโยบายและกำหนดนโยบายของชาติ หรืออีกนัยหนึ่งประชาธิปไตยต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง แต่อำนาจนิยม มีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนมีส่วนร่วม น้อยที่สุดหรือไม่มีเลย

นอกจากนี้ระบอบเผด็จการยังมีลักษณะอีกหลายประการ เช่น ไม่ต้องมีการให้มีฝ่ายค้าน ต้องการให้มีการปฏิบัติตามอย่างเต็มที่ ถือว่าฝ่ายค้านเป็นศัตรูหรือเป็นอุปสรรคของชาติ ส่วนระบอบประชาธิปไตย ถือว่า ฝ่ายค้านช่วยสนับสนุนประชาธิปไตยให้ได้ผลสมบูรณ์ และเป็นเครื่องยับยั้งอำนาจของรัฐบาลไม่ให้ใช้อำนาจเกินขอบเขต อำนาจนิยมเน้นหลักประสิทธิภาพจึงต้องมีกองกำลังเพื่อบังคับให้ประชาชนได้ปฏิบัติตามคำสั่งอย่างเต็มที่ ถือว่า การปกครองโดยประชาชนจำนวนมากเป็นการปกครองที่อ่อนแอ แต่การปกครองโดยคนจำนวนน้อยหรือยิ่งน้อยที่สุดก็ยังมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ประชาชนเกิดมาเพื่อรัฐ ไม่ใช่รัฐเกิดมาเพื่อประชาชน ประชาชนเป็นเครื่องมือของรัฐ ประชาชนจะต้องดำเนินการทุกอย่างตามคำสั่งของรัฐ

จากที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นความแตกต่างของคำว่า อำนาจนิยม กับ ประชาธิปไตย ซึ่งประชาธิปไตยนั้นมุ่งส่งเสริมและให้ความสำคัญแก่มนุษย์ทุกคน ส่วนอำนาจนิยม จะให้ความสำคัญต่อรัฐยิ่งกว่าตัวบุคคลรวมทั้งความสำคัญของผู้นำและของพรรคด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบเผด็จการไม่มีกระบวนการที่จะให้ได้มา ซึ่งความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) เพราะไม่ยอมรับสิทธิของประชาชน ถือว่าประชาชนทั่วไปไม่มีส่วนในการปกครองประเทศ การปกครอง

ประเทศเป็นเรื่องของชนชั้นปกครอง คือ ชนกลุ่มน้อย (minority) ซึ่งถือว่าเป็นผู้เข้าใจในกิจการหรือความต้องการของประชาชน การปกครองแบบอำนาจนิยม มุ่งให้เกิด อำนาจและประสิทธิภาพ ในการบริหาร และ รักษาฐานอำนาจทางการเมืองของตนเอง จึงไม่ยอมรับความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) การปกครองจึงเป็นรูปของ การออกคำสั่ง การบังคับและการควบคุม ให้มีการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดและเข้มงวด

กระบวนการของ ประชาธิปไตย ต่างกับ อำนาจนิยม ตรงที่ว่าอำนาจนิยม ใช้การบังคับ ปิดกั้นเสรีภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ การเลือกตั้ง (election) การมีผู้แทน การเสนอกฎหมายรวมทั้งการให้การรับรองหรือการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ อันเกี่ยวกับชีวิตชุมชน เป็นสิ่งที่ เป็นอำนาจของผู้ปกครองแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งประชาชนไม่สามารถที่จะบังคับให้รัฐบาลปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เป็นไปตามความประสงค์ เท่ากับว่าราษฎรไม่มีโอกาสใช้ฐานะของตนในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศแต่อย่างใด

"ทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยม" ยังชี้ให้เห็นถึงแนวคิดที่ต้องการรักษาชนบทรวมนิยมประเพณีมีค่าสืบต่อกันมา ตลอดจนสถาบันทางสังคมที่มีอยู่ โดยผู้ถืออำนาจนิยมพยายามจะให้ประชาชนในรัฐเห็นคุณค่าของสิ่งเหล่านั้น และ พยายามขจัด หรือ ระงับการกระทำใด ๆ ที่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสถาบัน

ทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยม นั้น นักสังคมศาสตร์ได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ

นอกจากนั้น ผู้ที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมจะเป็นผู้ที่แสดงความรู้สึกในเชิงที่ไม่เห็นด้วยต่อสาระสำคัญ 3 ประการ คือ การเปลี่ยน

แปลง ความเสมอภาค และ ความอดกลั้น²¹ ในขณะที่เดียวกัน พวกอำนาจนิยม มีแนวคิดที่ปกป้องมรดกที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม เพื่อให้มีสวัสดิการร่วมกัน อย่างไรก็ตามความเชื่อของพวกอำนาจนิยม พอจะสรุปได้ คือ ²²

1. เชื่อว่าการปกครองในสังคมมนุษย์เป็นเรื่องของการเจตนาทำลายปัญหาการเมืองจึงเป็นปัญหาเรื่องขวัญและศาสนา ดังนั้นพวกอำนาจนิยมจึงมักจะยึดมั่นอยู่กับธรรมชาติ

2. พวกอำนาจนิยม มีความรู้สึกที่ชีวิตเป็นไปตามระเบียบแบบแผน ประเพณีเก่าที่สืบทอดกันมา และ บุคคลต้องมีความผูกพันกับสังคมที่อาศัยอยู่

3. เชื่อว่าสังคมที่เจริญแล้ว ต้องการระเบียบแบบแผนและการจำแนกชั้นชั้นของประชาชน ความเสมอภาคถ้ามีอยู่จริงก็มีเฉพาะแต่ตัวบทกฎหมายหรือคำตัดสินของพระเจ้าเท่านั้น ในความเป็นจริงแล้ว คนอ่อนแอกับคนดีไม่อาจเท่าเทียมกันได้

4. เชื่อว่าทรัพย์สินและเสรีภาพไม่สามารถแยกจากกันได้ การแยกทรัพย์สินออกจากความเป็นเจ้าของส่วนตัวไม่สามารถอยู่ได้ยืนนาน และ ไม่มีสิ่งใดกีดขวางระหว่างสิทธิมนุษยชนกับสิทธิในทรัพย์สิน เพราะว่ากรรมสิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันมีค่าที่สุดของมนุษย์

²¹ Likhit Dhiravegin, *Political Attitudes of Bureaucratic Elite and Modernization in Thailand*, (Bangkok: Thai Watana Panich, 1974), p. 36

²² William D. Halsey and others, "Conservatism" *Collier's Encyclopedia*, Volume 7, pp. 204-208

5. พวกอำนาจนิยมเชื่อว่า มนุษย์มีความต้องการทางอารมณ์และยอม แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าการใช้เหตุผล ดังนั้นต้องมีการควบคุมทาง ด้านจิตใจและความอยากของบุคคลในสังคม

6. เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงและการปฏิรูปที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่แตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นการทำลายมากกว่าที่จะเป็นความก้าวหน้า สังคมจะต้อง ผันแปรหรือเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ และมีวิวัฒนาการตามธรรมชาติที่สอดคล้องกับ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างรอบคอบ

จากที่กล่าวข้างต้นแสดงได้ว่า กัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยม ดังกล่าว มีลักษณะขัดต่อการดำเนินวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย อาจกล่าวได้ว่าวิถี ชีวิตแบบประชาธิปไตยคือการมีใจกว้างและยอมรับที่จะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วย วิจารณญาณอย่างมีเหตุผลแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การมีทัศนะร่วมกันที่จะมีการ ตัดสินใจ รู้จักประนีประนอมไม่ใช่ตัดสินปัญหาข้อขัดแย้งด้วยการใช้กำลังหรือความ รุนแรง มีอันติชนมอดทนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตัว เคารพ สิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นในฐานะเอกชน ตลอดจนยอมรับความเสมอภาคของตน ในสังคมเป็นต้น ในทางตรงกันข้าม กัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมมักจะ ยึดมั่นในประเพณี และวิถีชีวิตเดิมของบรรพบุรุษมีการเปลี่ยนแปลงยาก

นอกจากนี้ มักจะมีข้อสงสัยไม่ไว้วางใจและต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ใหม่ ๆ มีความเคร่งครัดในระบบอาวุโส ยึดมั่นตัวบุคคลมากกว่าเหตุผล เชื่อใน ความคิดของตนอย่างไม่ยอมอ่อนปวนแก้ไข จากลักษณะต่าง ๆ ของกัศนคติทาง การเมืองแบบอำนาจนิยมนี้เห็นว่า เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ส่วน กัศนคติที่เื้อต่อระบอบประชาธิปไตยนั้นควรมีศรัทธาความเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของ มนุษย์ การเป็นอิสระเสรีของปัจเจกชน การไม่เชื่อหรือไว้วางใจอำนาจเด็ดขาด และไม่ชอบยอมอยู่ใต้อำนาจ หรือยอมทำตามคำบอกกล่าวของผู้อื่นโดยปราศจาก การไตร่ตรองหาเหตุผลด้วยตนเอง มีความใจกว้างพร้อมที่จะรับความแตกต่างใน

ทางความคิดเห็น ตลอดจนความแตกต่างด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น วัย เพศ เชื้อชาติ ศาสนา อุดมการณ์ ฯลฯ และความเต็มใจที่จะยอมประนีประนอมผ่อนปรนและรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใหม่ในสังคม

การกล่อมเกลாதองการเมือง (political socialization)

ทัศนคติทางการเมืองของแต่ละบุคคลจัดว่าเป็นนามธรรม ซึ่งแสดงออกเป็นพฤติกรรม อย่างไรก็ตามก่อนที่บุคคลจะมีทัศนคติจะต้องอาศัยการเรียนรู้สะสมมาเป็นเวลานานในด้านค่านิยม (value) ประสบการณ์ต่าง ๆ จนกลายเป็นความเคยชินในเรื่องนั้น ๆ ด้วยการเรียนรู้ที่สะสมมาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ การเรียนรู้ทางการเมืองดังกล่าวเรียกว่า การขัดเกลาทองการเมือง เป็นจุดเริ่มต้นทางสังคมการเมือง ที่ส่งผลให้บุคคลเกิดความโน้มเอียงทางการเมือง ในลักษณะวิจารณ์กิจกรรมการเมือง โต้แย้ง เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ต่อระบบการเมือง

Dawson และ Prewitt²³ ได้ศึกษาการขัดเกลาทองการเมือง โดยให้คำจำกัดความว่า เป็นกระบวนการที่ประชาชนจะสร้างทัศนคติของตนเกี่ยวกับการเมืองและในประเด็นหนึ่งก็เป็นวิธีการที่คนรุ่นหนึ่งถ่ายทอดไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งในลักษณะความเชื่อทางการเมือง

²³ Richard E. Dawson and Kenneth Prewitt, *Political Socialization*, (Boston: Little Brown, 1969), pp. 6-8

Kenneth Langton²⁴ ให้ความหมายของ สังคมประกิดการเมือง ไว้ว่า เป็นเรื่องของการถ่ายทอดทัศนคติทางการเมืองจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง กระบวนการดังกล่าว จะสนองตอบต่อการอนุรักษ์สถาบันทางการเมืองและสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมและการเมืองได้ ถ้าตัวแทน ซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดการเรียนรู้ทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้ความสำคัญต่างไปจากอดีตทำให้เด็กที่เติบโตขึ้นในสังคมมีค่านิยมต่างไปจากอดีต

Almond²⁵ กล่าวไว้ว่า การกล่อมเกลาก่อนทางการเมือง เป็นหน้าที่ของระบบการเมือง และได้กล่าวถึงตัวแทนของการกล่อมเกลาก่อนทางการเมือง (agents of political socialization) เช่น สถาบันครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน ศาสนา มีส่วนในการถ่ายทอดการเรียนรู้ทางการเมืองจาก วัยเด็กและวัยรุ่นผู้ใหญ่ ดังนี้

1. ครอบครัว เด็กจะได้รับการถ่ายทอด หรือ การกล่อมเกลาก่อนทางการเมืองเป็นอันดับแรกจากครอบครัว พ่อและแม่จะถ่ายทอดทัศนคติทางการเมืองที่ตนยึดถือไปสู่บุตร ซึ่งส่งผลให้บุตรมี ทัศนคติ บุคลิกภาพ พฤติกรรมทางการเมืองเหมือนพ่อและแม่ ในวัยเด็กนั้นการกล่อมเกลาก่อนทางการเมืองที่พ่อและแม่พยายามปลูกฝังการยอมรับอำนาจหน้าที่เป็นทางการเมือง ขอมรับพรรคการเมืองที่พ่อและแม่ยึดถือ การถ่ายทอดดังกล่าวเป็นแบบตั้งใจและไม่ตั้งใจ

²⁴ Kenneth P. Langton, Political Socialization , (London : Oxford University Press, 1969), pp. 3-5

²⁵ Gabriel A. Almond and James S. Coleman, The Politics of the Developing Areas, (New Jersey:Princeton: University Press, 1960), pp. 3-15

2. โรงเรียน ส่วนใหญ่ผู้ปกครอง จะใช้โรงเรียนเป็นกลไกในการถ่ายทอดหรือกล่อมเกลายให้ยอมรับกระบวนการปกครองประเทศ โดยเฉพาะการกำหนดหลักสูตรในการให้การศึกษาให้แก่เด็กนักเรียน เช่น ให้ความรู้เกี่ยวกับสถาบันทางการเมืองและให้เรียนรู้สัญลักษณ์ ที่จะก่อให้เกิดการยอมรับระบบการปกครองประเทศ เช่น การเคารพธงชาติ ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อกิจกรรมทางการเมืองในอนาคตต่อไป

3. กลุ่มเพื่อน มีลักษณะของความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อการกล่อมเกลายทางการเมือง เมื่อเด็กโตขึ้นเป็นวัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ลักษณะการถ่ายทอดของกลุ่มเพื่อน ได้แก่ การบิบบังคับ การชักจูงให้สมาชิกในกลุ่มยอมรับทัศนคติทางการเมืองที่ยึดถือร่วมกัน หากสมาชิกไม่ทำตามอาจได้รับการเยาะเย้ยและขับไล่ออกจากกลุ่ม

4. ศาสนา ในสังคมตะวันตกความสำคัญของศาสนา มีส่วนต่อการกำหนดแบบแผนการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม เช่น โรงเรียน สมาคม นิกายศาสนาคริสต์ มีการอบรมให้ดำเนินชีวิตและทัศนคติไปในแนวทางเดียวกัน ตามหลักมนุษยธรรมและความยุติธรรมของสังคม (social justice)

5. สื่อมวลชน การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ส่งผลให้เกิดทัศนคติอย่างกว้างขวางต่อกลุ่มคนในสังคม เช่น ระหว่างคนในประเทศโดยส่วนใหญ่ สื่อมวลชนทำหน้าที่ส่งผ่านทัศนคติที่สำคัญในสังคมทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม นอกจากนี้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับผู้มีอำนาจทางการเมือง ในการสร้างความชอบธรรมให้กับผู้นำในการปกครอง

กลไกดังกล่าวจะถ่ายทอดการเรียนรู้ทางการเมือง เป็นกระบวนการในด้าน ความเชื่อ ความรู้สึก ค่านิยม ทัศนคติ ต่อบุคคลในสังคม ในอันที่จะส่งผลต่อระบบการเมืองในการแสดงออกของพฤติกรรมของบุคคลต่อระบบการเมืองนั้น ๆ

นอกจากนี้ Pye²⁶ ได้ศึกษาการเรียนรู้ของบุคคลในทางการเมือง จากวัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่จะต้องผ่านขั้นตอน 4 ขั้นตอนของการเรียนรู้ กล่าวคือ

1. ความโน้มเอียงในการเรียนรู้ (orientation) ในวัยเด็ก ครอบครัวยุ เป็นสิ่งสำคัญ
2. บุคคลเริ่มมีเอกภาพส่วนบุคคล ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญในการหล่อหลอมจิตใจให้เกิดการรับรู้ (cognition)
3. เริ่มเข้าสู่กระบวนการกล่อมเกลารับรู้ทางการเมือง ถึงขั้นรู้จักการวิเคราะห์การเมือง
4. มีส่วนร่วมในกิจกรรมและบทบาทในทางการเมือง

การศึกษาดัง ทศนคติทางการเมืองของนักศึกษาวิชาลัยป้องกันราชอาณาจักร ส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการทหารที่เข้ารับการศึกษานในสถาบันนั้น ดังนั้น ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองของนายทหาร

การศึกษากทัศนคติทางการเมืองของทหาร ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ของนายทหารระดับพันเอกกองทัพบกที่เข้ารับการศึกษานในวิทยาลัยการทัพบก²⁷ พบว่านายทหารส่วนใหญ่มีทัศนคติกลาง ๆ ระหว่าง ประชาธิปไตย

²⁶ Lucian W. Pye , Politics, Personality and Nation Building: Burma's Search for Identity , (New Haven : Yale University Press, 1962), pp.44-52

²⁷ ประสาท เป้ออรุณ, "ทัศนคติทางการเมือง ของทหารต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ศึกษาเฉพาะกรณีนายทหารพันเอกกองทัพบก ที่เข้ารับการศึกษานในวิทยาลัยการทัพบก หลักสูตรชุดที่ 28 ประจำปีการศึกษา 2536", (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529)

กับอำนาจนิยม แต่ขณะเดียวกันมีความโน้มเอียงทัศนคติด้านประชาธิปไตยบ้างเล็กน้อยเท่านั้น และพบว่าระดับการศึกษาและอายุราชการมีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยม กล่าวคือ นายทหารที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยค่อนข้างสูง ส่วนนายทหารที่มีอายุราชการมากมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยม และในประการสุดท้ายพบว่านายทหารที่มีทัศนคติแบบกลาง ๆ จะวางเฉยต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้การวิจัยทัศนคติทางการเมืองของนายทหารชั้นนายพันสามเหล่าทัพของกองทัพไทย²⁸ พบว่าโดยส่วนรวมแล้วนายทหารระดับชั้นนายพันของกองทัพไทย มีทัศนคติทางแบบ เสรีนิยมและอนุรักษนิยม ไม่แตกต่างกัน ทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยมของนายทหารชั้นนายพันในแต่ละเหล่าทัพนั้นยังอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างต่ำ สำหรับนายทหารระดับชั้นนายพันของ กองทัพอากาศและกองทัพบกปรากฏว่า ทัศนคติทางการเมืองมิได้มีความก้าวหน้าสูง ทั้ง ๆ ที่การศึกษาของกองทัพก้าวหน้าไปมากแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนายทหารที่เคยมีบทบาททางการเมืองในอดีตยังคงมีทัศนคติทางการเมืองแบบอนุรักษนิยมไม่เปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติทางการเมืองของทหาร ต่อภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียนนายร้อย²⁹ พบว่าความสัมพันธ์ของตัวแปรในเรื่องระดับชั้นเรียน ความสามารถทางการศึกษา อาชีพของบิดา ความรู้ของบิดาและสาขาวิชาที่เลือกศึกษากับทัศนคติทางการเมือง โดยพบว่าระดับชั้นเรียนมีความสัมพันธ์ระดับต่ำ กับทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย และปรากฏว่านักเรียนนายร้อยทุกชั้นส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

²⁸ สุรพาสน์ ทักษมาน, "ทัศนคติทางการเมืองของนายทหารชั้นนายพัน กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ" (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519)

²⁹ พันเอกสมพงษ์ ใหม่วิจิตร, "ทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย" สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519)

ในระดับต่ำ ส่วนอาชีพของบิดามีความสัมพันธ์ในระดับกับทัศนคติทางการเมือง กล่าวคือ นักเรียนนายร้อยที่บิดาไม่ได้เป็นทหารและตำรวจ จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำ สำหรับประเด็นของตัวแปรทางด้านการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถทางการศึกษา ความรู้ของบิดา และ สาขาวิชาที่เลือกศึกษานั้น ทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยในส่วที่เป็นแบบประชาธิปไตยในระดับต่ำ อาจมีผลต่อแนวโน้มต่อบทบาททางการเมืองของทหารในอนาคต จะมีทั้งที่เกื้อกูลสนับสนุนต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

มิเชล (Mitchell) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองของคณาอเมริกัน พบว่า ผู้ประกอบอาชีพนักธุรกิจอิสระมีแนวโน้มที่จะลงคะแนนเสียงให้แก่ พรรครีพับลิกัน และ มีความอนุรักษนิยมสูงกว่าคณาอเมริกันกลุ่มอื่น ๆ ที่มีรายได้ต่ำกว่า³⁰

การศึกษาของ จิรายุทธ วัจนะรัตน์ พบว่า อาชีพของประชาชนที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ ประชาชนที่ประกอบอาชีพ รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ จะมีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองของแบบประชาธิปไตยสูงที่สุด รองลงมาคืออาชีพค้าขาย ธุรกิจ นักเรียน นักศึกษา ตามลำดับ³¹

³⁰ William C. Mitchell, "The Socialization of American Citizens." in Dimensions of Political Analysis: An Introduction to the Contemporary Study of The Politics, Cyril Roseman (eds.) (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc. 1966), p. 270

³¹ จิรายุทธ วัจนะรัตน์, "การไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง: ศึกษาเฉพาะกรณีที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2524 เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 221

นอกจากนั้นแล้ว การศึกษาอบรมดูงานต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ เป็นจำนวนมากครั้ง ยิ่งจะทำให้มีทัศนคติที่กว้างไกล เพราะการศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ จะให้โลกทัศน์ที่กว้างมากยิ่งขึ้น ซึ่งย่อมที่จะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนกรรรับรู้อ ค่านิยม ความคิด ความเชื่อหรือแม้แต่อุดมการณ์ ซึ่งถือได้ว่าการอบรมกล่อมเกลากทางสังคม โดยผ่านการศึกษาอบรมดูงานทั้งในและต่างประเทศ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางการเมือง การแลกเปลี่ยน ทัศนคติ ความรู้ต่าง ๆ ตลอดจนประสบการณ์ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาดูงานในเชิงประชุม สัมมนา หรือ เข้าศึกษาหลักสูตรต่าง ๆ ย่อมเป็นปัจจัยอีกประการหนึ่ง ที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติในเชิงอำนาจนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าราชการ ทั้งทหารและพลเรือน ที่รับการกล่อมเกลากด้วยกระบวนกรรดังกล่าว จะปรับเปลี่ยนจาก ทัศนคติเชิงอำนาจนิยมมาสู่ทัศนคติเชิงเสรีนิยมมากขึ้น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การอบรมกล่อมเกลากทางสังคมโดยผ่านการบวนกรรการศึกษาดูงาน ทั้งในและต่างประเทศ จะส่งผลให้เกิดทัศนคติทางการเมือง ที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยในระดับที่สูงขึ้น และมีพฤติกรรมทางการเมืองที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ทั้งในประเด็นด้านความเสมอภาค เสรีภาพ และความมีเหตุผล ซึ่งเป็นประเด็นหลักของการดำรงอยู่ของระบบการเมืองประชาธิปไตยเสมอมา ดังที่จะได้กล่าวในบทต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย